

BİR ARAP MİLLİYETÇİSİ
REŞİD SELİM EL-HÜRÎ, HAYATI VE ŞİİRİ
(1887-1984)¹

HÜSEYİN YAZICI

Siyâsî, dînî, ekonomik ve başka birçok sebepten dolayı XIX. asrın II. yarısının ortalarında, başta Lübnan olmak üzere Suriye, Filistin ve Ürdün'den Kuzey ve Güney Amerika'ya göç ederek burada edebiyatla uğraşmış şahsiyetlerden birisi de daha çok eş-Şâ'irü'l-Karavî² (Köylü şair) lâkabıyla tanınan Lübnanlı Reşid Selim el-Hürî'dir.

5 Nisan 1887'de, Lübnan'ın bugün terkedilmiş olan el-Barbara³ köyünde fakir bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Reşid Selim, ilk öğrenimine burada başladı. Akabinde Sayda'da bulunan Amerikan Güzel

1 Reşid Selim el-Hürî hakkında geniş bilgi için şu eserlere bakılabilir: Muhammed Abdülgına Hasen, eş-Şi'ru'l-arabî fi'l-Mehcer, Kahire 1955, s. 225-227; Corc Saydah, Edebunâ ve udebâunâ fi'l-mehâciri'l-Amîrikiyye, Beyrut 1957, s. 323-342; Hasan Câd Hasan, el-Edebu'l-arabî fi'l-Mehcer, Kahire 1965, s. 93-98; Isâ en-Nâ'ûrî, Edebu'l-Mehcer, Kahire 1977, s. 42-484; Omer ed-Dekkâk, Şi'ru'l-Useti'l-Endelüsiyye, Beyrut 1978, s. 591-610; Hannâ el-Fâhûrî, el-Câmi'ü'l-târîhi'l-edebî'l-arabî -el-Edebu'l-hadîs-, Beyrut 1986, s. 654-659; Omer Rıza Kehhâle, el-Müstedrek 'ala Mu'cemi'l-müellifin, Beyrut 1988, s. 250; Rabî'a Bedî' Ebî Fâzîl, el-Fikru'd-dîni fi'l-Edebi'l-Mehceri, I-II, (Beyrut 1992), II, 975-1049; Ahmed Kabbîş, Târîhu's-si'ri'l-arabî el-hadîs, Beyrut ts., s. 314-319.

2 Necib Konstantin Haddâd, "el-Mueddib" adlı gazetesinde Reşid Selim'in şiirlerini ağır bir şekilde eleştirmeye başladı. Birgün Reşid Selim, "el-Kalemu'l-hadîd" adlı derginin sahibi Corc el-Haddâd ile karşılaşmış. Elinde "el-Mueddib" gazetesinin bir nüshası olan Corc el-Haddâd, gazeteyi sallayarak "Al oku! Bak bu sefer derini yüzecek" deyince Reşid Selim, gülerken bir şeyler söylenirken gazeteyi elinden almış ve karıştırmaya başlamış. Necib Konstantin Haddâd'ın "Kim bu köylü şair, kendini beğenmiş şâir" sözüne gelince, biraz durmuş ve oldukça sinirlenmiştir. Ve ilk defa Necib Konstantin Haddâd'a cevaben "eş-Şâiru'l-Karavî" (Köylü şair) mahlasıyla "Le 'aynike ya Lübnân"(Canım Lübnan'ım) adlı kasidesini kaleme almıştır (bk. Reşid Selim el-Hürî, Divânu'l-Karavî, Sao Paulo, s.95-96 ve buradan naklen Corc Saydah, a.g.e.,s.327; Isâ en-Nâ'ûrî, a.g.e., s.477).

3 Bk. Hasan Câd Hasan, a.g.e., s.93; Isâ en-Nâ'ûrî, a.g.e., s.472.

Sanatlar Okulu'na girdi. Bir süre sonra da öğrenimine Sûku'l-ğarb'da devam etti. Burayı bitirdikten sonra Beyrut'taki Amerikan Üniversitesi'ne girdi. Arap dili'nin yanısıra İngilizce ve Portekizce öğrendi. Kültürlü bir aileden gelen Reşîd Selîm'in babası, hem şiir hem nesir ile ilgilenmişti. Dedesi ise doktordu⁴. Kardeşi Kayser Selîm el-Hûrî (1892-1977), Mehcer edebiyatının⁵ önemli simalarındandır⁶. Diğer kardeşleri ise Victoria, Philip, Fuat Edip, Nedim ve Da'd'dır.

Reşîd Selîm, öğrenimini bitirdikten sonra Trablus, el-Mîna, Bişmizzin, Zahle eş-Şuveyr ve Sûku'l-ğarb'da yaklaşık yedi sene kadar öğretmenlik yaptı⁷. ve bu öğretmenliği sırasında arasıra kısa şiirler yazdı⁸.

Reşîd Selîm'in birçok arkadaşı Lübnan'da hüküm süren zor şartlara dayanamamaya Kuzey ve Güney Amerika'ya göç etmesine rağmen o, yüce duygularla bağlı olduğu vatanından ayrılmak istememiştir. Ancak bazı gazete ve dergilerin Lübnan mutasarrıfı Yusuf Franko Paşa zamanında, Reşîd Selîm'in hürriyet temasını işleyen birkaç kasidesini yayımlaması üzerine, o sıralarda Brezilya donanmasında kaptan olarak görev yapan amcası Iskender, kendisini hemen Brezilya'ya davet etmiştir. Bütün bunlara rağmen Reşîd Selîm ülkesinden ayrılmak istemiyordu. 1910 senesinde babasının ölümü, Reşîd Selîm'i oldukça üzmüş ve uzun bir süre babasının geride bıraktığı ağır borçları ödemeye çalışmıştır. Ve nihayet Lübnan'ın ağır ekonomik, siyasi şartlarına dayanamamaya

"Ülkemi terketmezdim bana kalsa,
Ancak, seçme şansı yoktur hayatta "⁹

diyerek amcasının kendisine gönderdiği 50 lira ile kardeşi Kayser Selîm ve

4 Bk. İlyâ el-Hâvî, eş-Şâ'iru'l-karavî, I-IV, (Beyrut 1978), I, 6.

5 Arap edebiyatında bir terim olarak yerleşen Mehcer edebiyatı(: göç veya göçmen edebiyatı) daha çok Lübnan'dan olmak üzere Suriye, Filistin ve Ürdün'den Amerika kıtası'na göç etmiş insanların meydana getirdikleri edebiyata verilen addır.

6 Daha çok eş-Şâ'iru'l-medenî (şehirli şair) diye tanınan Kayser Selîm el-Hûrî, şiirde ağabeyi gibi şöhret sahibi olamamıştır. Divânu's- şâ'iri'l-medenî (Dımaşk 1966) adlı bir divanı bulunmaktadır(bk. Corc Saydah, a.g.e., s.343-344 ; ayrıca bk. Isâ en-Nâ'ûrî, a.g.e., 533-535).

7 Bk. Isâ en-Nâ'ûrî, a.g.e., s.472.

8 Bk. Corc Saydah, a.g.e., s.325.

9 Bk. Reşîd Selîm el-Hûrî, a.g.e., s.138.

ailesini yanına alarak 1913 senesi Ağustos ayında başlayan ve bir ay süren yolculuktan sonra Brezilya'nın Minas şehrine vardı.

Burada yeni bir dünya ve yeni bir hayatla karşılaşan Reşid Selim, ilk günlerde sırtında sepet taşıyarak geçimini kazanmaya başladı¹⁰. Diğer taraftan zencilerden çok kötü muamele gördüğü ve zencilerin kendisi ile "Türko" diye alay ettiği de rivayet edilir¹¹. Reşid Selim, bir süre Minas'ta ikamet ettikten sonra Birinci Dünya Savaşı sırasında Rio de Janeiro'ya geçti. Daha sonra ekonomik hayatın zorluğu, onu ud çalmaya ve bu şekilde hayatını kazanmaya sevketti. Bunun için de bazı Abbâsî dönemi şairleri gibi müzik eşliğinde şiirler söyledi¹². Aynı zamanda bir eğitimci olarak ta çalışan Reşid Selim, sonunda ilk işi olan seyyar satıcılığa döndü.

Reşid Selim, bir ara Rio de Janeiro'da kravat mağazası da açmış, ancak üç sene sonra zarar ederek mağazayı kapatmak zorunda kalmıştır¹³. O da birçok Mehcer¹⁴ insanı gibi sıkıntılı günler yaşamıştır. Nitekim,

"Garibim, vatanımda da gariptim,
Yeryüzünde şairlerin barınağı yok mu?"¹⁵

diyerek buna temas etmiştir. Ne var ki, kanaatkâr bir kişiliğe sahip olması, bu sıkıntıları diğer Mehcer edip ve şairleri gibi hissetmesine engel olmuştur.

"Üzülüyorum artık! Uzak durdum dünya hazinelerinden,
Kendi hazinemi bildiğimden.
Doysam da doymasam da önemi yok! Sanat benim içeceğim,
Onur ise ekmeğim"¹⁶.

diyebilecek bir zenginliğe sahip olduğunu samimi olarak ifade edebilmiştir. Diğer taraftan, kanaatkâr bir kişiliğe sahip olmasının yanısıra, hep yumuşak

10 Bk. Muhammed Abdülğina Hasen, a.g.e., s.226.

11 Bk. İlyâ el-Hâvî, a.g.e., I, 7.

12 Bk. Muhammed Abdülğina Hasen, a.g.e., s.225.

13 Bk. Corc Saydah, a.g.e.,s.326.

14 Mehcer kelimesi ile Ortadoğu'dan Amerika kıtasına göçeden halkın yerleştiği yerler kastedilmektedir.

15 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s.138.

16 Bk. Corc Saydah, a.g.e., s.327; Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s. 468.

bir üslup kullanan ve etrafıyla herhangi bir tartışmada "Bu tartışma niye? Seni sevdiğimi hissetmiyor musun" diyebilen Reşid Selim el-Hürî, 1915 senesinde çocukluk arkadaşı, Filistinli Circis Mûsa el-Hürî'nin davetiyle Sao Paulo'ya geçmiş, 1917 senesinde de Osmanlı'larla savaşmak amacıyla Kurtuluş ordusuna katılmak için Arap ülkelerine gitmeye hazırlanmış, ancak arkadaşlarının ısrarları neticesinde bundan vazgeçmiştir¹⁷. Reşid Selim'in şairliğinin özellikle başlarında bir Osmanlı düşmanlığı¹⁸, son derece belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Ona göre Osmanlı'lar, Lübnanlı'ların ruhunu, vatan sevgisini ve insanî duygularını öldürmüştür. Ancak 1908 anayasası ilanında,

"Sen varlığın ruhusun ve ruhun varlığın, sen sevinçsin, sen barışsın,

Adalet galip geldi. Sevinin, ey Hıristiyanlar! Barışı koruyun, ey Müslümanlar!"¹⁹

mısralarıyla sevinmek istemiş, ne var ki çok geçmeden bu fikrinden vazgeçmiştir.

Reşid Selim, 1924 senesinde Lübnan'da zor durumda olan annesini, kızkardeşini, sonra da diğer kardeşlerini Brezilya'ya getirtti.

Reşid Selim'in adı Sao Paulo'da iken özellikle vatan ile ilgili şiirleri dolayısıyla sıkça duyulmaya başlandı. Çoğu zaman işini bırakır, bazı toplantılara katılır ve ülkesinin içinde bulunduğu durumu şiiri ile dile getirirdi. Ve nihayet Reşid Selim, 1932 senesinde Şükrullah el-Curr'un (1898-1975)²⁰ gayretleriyle Mişel Ma'lûf'un (1889-1943)²¹ başkanlığında kurulan

17 Bk. a.y.

18 Çoğu Mehcer şair ve yazarı, Osmanlı'larla ilgili şikayetlerini hep dile getirmiştir. Fakat zaman zaman sarfettikleri bazı sözler, onların Osmanlı Devleti ile ilgili görüşlerinin tamamen belirginleşmediğini ortaya koymaktadır. Meselâ yine Mehcer edebiyatının önemli simalarından Emîn er-Reyhâni (ö.1940), 9 Şubat 1909 senesinde New York'da "Marunî Gençler Cemiyeti" kutlamalarında vermiş olduğu "Dini hoşgörü" adlı konferansının bir bölümünde Osmanlı Devleti'nin ve Müslümanların Hıristiyanlara hoşgörülü davrandığını, Hıristiyanların ise birbirlerine karşı hoşgörü ile muamele etmediklerini itiraf etmektedir. Ve özellikle de şu ifadeyi kullanmaktadır: "Başkaları (Osmanlıları kastediyor) bize hoşgörülü davranıyor. Biz ise, kardeşlerimize hoşgörülü olamıyoruz"(bk. Emîn er-Reyhâni, er-Reyhâniyyât, I-II, Beyrut 1956, I, 20).

19 Bk. Rebî'a Bedî' Ebi Fâzıl, a.g.e.,II s. 981; ayrıca bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s.10-11.

20 Mehcer edebiyatının önemli şahsiyetlerinden olan Şükrullah el-Curr, Lübnan Yahşûs

el-Usbetu'l-Endelüsiyye²² adlı cemiyete katıldı. Bir ara gazetecilik yapan Reşid Selim, Dr.Halil Se'ade'nin (1857-1934)²³ ölümünden sonra er-Râbita dergisinin iki sene kadar editörlüğünü üstlendi²⁴.

Mehcer edebiyatının en gözde ve en verimli şairlerinden olmasına rağmen maddî açıdan hep bir sıkıntı içinde oldu. 1951 senesinde İlyâs Asî ve arkadaşlarının para toplayıp kendisi için ev satın almak istemeleri üzerine:

"Kanaat bana yeter. Zenginlik ise beni hiç ilgilendirmiyor. Ben ülkemde kabir istiyorum, gurbette saray değil"²⁵ diyerek kendisine ev alınmasını reddetmiştir. Ancak daha sonra kendisi için toplanılan paranın divanının basımı için kullanılmasına, istemeyerek de olsa, müsaade etmiştir.

Esasen Reşid Selim, maddî sıkıntı içinde olduğunu hiçbir zaman saklamadı. Hem kendisine yapılan yardımları reddedecek kadar kanaatkâr hem de maddî sıkıntısını dile getirecek kadar açık sözlüydü. Nitekim,

"Merdiven dayadım altmış yaşıma,
Yorulmaktayım geçim için, hâlâ tek başıma"²⁶

şii de bunu göstermektedir.

Hayatı ve şii bütün Arap aleminde yankı uyandıran Reşid Selim, ince ve hassas duygulu bir yapıya sahipti. Bunun içindir ki kendisine yapılan yukarıdaki tekliften sıhhati bozulacak derecede rahatsız olmuş ve doktorların

doğumludur. 1919 senesinde Lübnan'dan ayrılmış ve uzun bir süre Brezilya'da ikamet ettikten sonra 1962 senesinde Lübnan'a dönmüş ve buraya yerleşmiştir (bk. Ahmed Kabbîş, a.g.e., s. 352-353).

21 Mişel Ma'lûf, Lübnan Zahle doğumludur. 1910 senesinde Brezilya'nın Sao Paulo şehrine göç etmiştir. Uzun yıllar burada edebiyatla uğraştıktan sonra ülkesine dönmüştür (bk. Ahmed Kabbîş, a.g.e., s. 340).

22 1932 senesinde Brezilya'nın Sao Paulo şehrinde Şükrullah el-Curr'un (ö.1975) önderliğinde Arap dili ve edebiyatına özellikle de şiiirine yenilikler kazandırmak amacıyla kurulan cemiyet (bk. İsa en-Nâ'ûrî, a.g.e., s. 27-31; Ahmed Kabbîş, a.g.e., s. 311-313).

23 Lübnan'ın önemli fikir adamlarındandır (bk. Yusuf Es'ad Dâğır, Mesâdiru'd-dirâseti'l-edebiiyye, I-IV, Beyrut 1972 -1983, I, 540-545).

24 İsa en-Nâ'ûrî, a.g.e., s.473.

25 a. mlf., a.g.e., s.474-475.

26 Bk. Reşid Selim el-Hûrî, a.g.e., s.436.

tavsiyesi üzerine ikamet yerinden ayrılarak Arjantin'in Mendoza şehrine gitmiştir. Burada tedavi olmak üzere bir hastahaneye yatmış, tedavi için de çok sevdiği ve ayrılmak istemediği udunu, ayrıca kitaplarını satmak zorunda kalmıştır²⁷.

Reşid Selim, gurbet aleminde 45 sene gibi uzun bir süre geçirdikten sonra 1957 senesinde yıllarca uzak kaldığı ve çocukluğunu geçirdiği el-Barbara köyüne dönmüştür. Köyünden uzak olması Reşid Selim'e hep eziyet vermiş ve bu özlem duyguları içinde adeta ezildiğini hissetmiştir. Aşağıdaki şiir, köyüne olan özlemini gösteriyor Reşid Selim'in:

Biricik köyüm, dostlarım var mı hâlâ orada yaşayan?
Görürüm seni, eğer sonum olmazsa hüsrân,
Ve de izin verirse zaman,
Bekle dönüşümü, yok mu selâmımı alan?²⁸

Bir ara tekrar Brezilya'ya giden Reşid Selim, 1971 senesine kadar kâh Bre-zilya'da kâh köyünde ikamet etti. Kendisi bunu aşağıdaki şiiri ile dile getirmektedir.

"Yolculuğun biri başlar biri biter, yersiz yurtsuz meltem gibi,
Nehirler ve yolculuk da bıktı benden, gemiler ve trenler gibi,
Ne zamana değin şu dünyanın etrafında dolaşacağım, ay gibi
Benden kaçan mutluluk kuşlarının peşindeyim, bir avcı gibi"²⁹

Reşid Selim'in ilk dîvânı, er-Reşidiyyât'tır(1916). Sonra bunu el-Karaviyyât (1922) ve el-E'âsır (1933) takip etti. Ve nihayet, 1952 senesinde el-Bevâkir, el-E'âsır, ez-Zemâzım, el-Mehâfil ve'l-mecâlis, Zevâya's-şebâb, el-Mevcâtul-kasîra ve el-Ezâhir adlı bölümlerden oluşan 960 sayfa (34 sayfası önsöz) olan divanını neşretti (Sao Paulo). Reşid Selim'in dîvânı, Ahmet Zekî Ebû Şâdî'nin (ö.1955)³⁰ eş-Şefaku'l-Bâkî (Kahire, 1916) ve Muhammed el-Esmer'in Dîvânu'l-Esmerî ile Modern ve Klâsik Arap Edebiyatı şiir divanlarının en hacimlileri arasındadır. Reşid Selim ayrıca, Edebu el-lâubâlât (Sao Paulo, 1957) adlı 32 sayfalık küçük bir eser daha yazmıştır. Diğer

27 Bk. Corc Saydah, a.g.e., s.329.

28 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s. 106-107.

29 Bk. a. g. mlf., a.g.e., s.81.

30 Bk. Yûsuf Es'ad Dâğır, a.g.e., II, 64-72.

taraftan, 1947 senesinde el-Lâmiyyâtü's-selâs adlı üç kasidelik bir divançe kaleme almış ve bunu Şekîb Arslan'a(1870-1946)³¹ göndermiş; Şekîb Arslan da Reşîd Selîm'e esere karşılık 255 İngiliz lirası postalamıştı. Ancak koyu bir Arap milliyetçisi olan Reşîd Selîm, bu parayı Filistin davası için harcanmak üzere geri göndermişti³².

Arapçılık fikrini herşeyin üstünde gören Reşîd Selîm, zaman zaman köylere giderek Arap dünyası için para toplar ve bu arada yol masraflarını çorap satarak karşılardı.

Diğer taraftan İhsan Abbas 1957'de, Ürdün'de Milli Eğitim müfettişi olan eş-Şeyh İbrahim el-Kattan adına kendisine bir mektup yazmış ve okullarda dağıtılmak üzere divanından 30 nüsha istemiş; bunun üzerine Reşîd Selîm, kitap-ları hemen postalamış, ancak tutarın şehit ailelerine verilmesini talep etmişti³³.

Onun şiirinde ilk akla gelen, herşeyini uğruna feda edeceği Arap milliyetçiliğidir. Öyle ki bu milliyetçilik, kendisini küfre götürse bile razıdır³⁴.

"Arapları bir arada tutacak bir bayram verin bana,
Beni de Brahmanlık dini üzerine gömün toprağa.
Bizi bir arada tutacak küfür bile olsa selâm olsun,
Sonra da bırak yerimiz cehennem olsun!"³⁵

Her edebiyatta zaman zaman böyle aşırı düşüncelere rastlanmaktadır. Nitekim Reşîd Selîm'in bu aşırı Arapçılığı, bize Hüseyin Nihal Atsız'ı (ö.1975)³⁶ hatırlatmaktadır. O da hem Türkiye Türkleri hem de Türkiye sınırları dışındaki Türklerin geleceği ile ilgilenmiştir. Reşîd Selim de hem Lübnan Arapları ile hem de Lübnan dışındaki Arapların kaderi ile

31 Arap aleminin siyasi ve kültürel sahada tanınmış şahsiyeti (bk. Yusuf Es'ad Dağır, a.g.e., II, 101-106).

32 Bk. Isâ en-Nâ'ûrî, a.g.e., s.476.

33 Bk., a.g.e., a.y.

34 Bk. Reşîd Selim el-Hûrî, a.g.e., s.316.

35 Bk. a.y.

36 Türkçü fikir adamı, tarihçi, Türkolog, şair ve roman yazarı. Hakkında bk. Ömer Faruk Akün "ATSIZ, Hüseyin Nihal", DIA, IV, 87-91.

İlgilenmiştir. Ancak Reşid Selim, sadece ırk birliği için, yukardaki şiirinden de anlaşılacağı gibi herhangi bir dini kabule ya da dinini terketmeye hazır değildir. Nihal Atsız ise hemen hemen bütün düşüncelerinde dîni duyarlığa uzak bir tutum içinde olmuştur.

Herşeyi ile kendini Arap milliyetçiliğine adayan Reşid Selim, dîni bölünmelere de karşıdır. Çünkü ona göre insanları birbirine düşman eden, birbirine düşüren dini fraksiyonlardır. O bir ülke milliyetçisi değildir. Onun dünyası sadece Lübnan'la sınırlı kalmamakta, bilakis bütün Arap ülkelerini içine almaktadır. Kendisini ilgilendiren en önemli hususlardan biri 70 milyonluk Arap âlemidir. Divanının başında hayatını anlatırken milliyetçilik duygusunu izahı sırasındaki "Ben 70 milyon Araptan biriyim. Onların herbiri de benim. Benim onları kendimi sevdiğimden kat kat fazla sevmem gerekiyor" ifadesi³⁷ Reşid Selim'in Arap milliyetçiliğini diğer Mehcer şairlerinden daha farklı bir tarzda düşündüğünü göstermektedir.

Reşid Selim, Arap ülkelerini, egemenlikleri altında buldukları güçlere karşı gösterdikleri ihmalkârlık dolayısıyla sert ve ağır bir dille eleştirmesinin yanı sıra, bu ülkeleri parçalamak için her fırsatı değerlendiren Batı dünyasını da eleştir-miştir. Arap devletlerini eleştirmiştir, çünkü idareciler, şahsi menfaatlerini ülke menfaatlerinin üstünde tutmuşlar ve düşmana karşı birlik içinde hareket edeme-mişlerdir; Batıyı eleştirmiştir, çünkü Batı, sömürgeci bir zihniyete sahiptir. Onlar için önemli olan kendi menfaatleridir. Bunun için de Arap âlemine yıllarca huzur vermemiş ve onları sömürebilmenin bütün yollarını denemişlerdir. Ancak Reşid Selim, bütün kötülüklerin Lübnan Mutasarrıfı Yusuf Franko Paşa'dan kaynaklan-dığı kanaatinde-dir.

"Söyleyin Yusuf'a; talihsizliğimiz ondandır,
Söyleyin Yusuf'a: kötülükler ondandır,
Diğerleri sadece emir kulu,
O ise, esas sebep olandır."³⁸

Reşid Selim, Arap gençliğinin düşmana karşı hep uyanık kalmasını istemiş ve bundan dolayı da onları ikaz etmeyi bir görev bilmiştir.

"Uyan ey Arap gençliği uyan!

37 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., Önsöz, s.23 (TK).

38 Bk. a.g.e., s. 13.

Herkes ilerlerken sen hâlâ gafflettesin" ³⁹

ifadesiyle onları hem uyarılmış hem de tenkit etmiştir. Hep feryâd halindedir Reşid Selim. Dinmeyen ve ölene değin kendisine eşlik eden bir feryâd! Bu feryâd Arapçılık feryadıdır.

Bazılarına göre, ifrat derecesine varan aşırı milliyetçiliği⁴⁰ dolayısıyla tenkit edilmiş, hatta tanınabilmesi, uluslararası bir şair olabilmesi için "insan"ı işleyen, "insan" kavramını yücelten şiirler yazması kendisine teklif edilince, "Kabul edin ki dediğiniz tarzda bir şair olabilirim. Ancak ben, bu konuda vatanımı kendimden daha fazla sevdiğim için üzgün değilim"⁴¹, cevabını vermiştir.

Yine Arap milliyetçiliğine olan aşırı meylinde dolayı Lübnan'dan, Lübnan milliyetçiliğinden uzaklaştığı iddiasıyla da eleştirilmiştir⁴². Fakat burada şuna temas etmek gerekir. Her ne kadar bazıları tarafından Lübnan sevgisinden uzaklaştığı iddiasıyla eleştirilmişse de de onun şiirinde özellikle ilk dönemlerde görülen iki önemli husus: Türkler'e başkaldırı ile Lübnan'a duyduğu sevgi ve özlemdir⁴³. Dolayısıyla onun Lübnan sevgisinden ya da Lübnan milliyetçiliğinden uzaklaşmış iddiasıyla eleştirilmesi doğru bir yaklaşım değildir.

Arapçılık fikrini, Reşid Selim gibi derin duygularla işleyen başka bir Mehcer şairine rastlanmaz. "Allah'a imanım nasıl sağlamsa, Arapçılığım da öyledir" diyor⁴⁴. Arap ülkelerinde meydana gelen, yaşanmakta olan bütün problemler onun da problemidir. O bağlı olduğu milliyeti, dostlarını son derece duygulu bir şekilde şiirinde işlemiştir.

Millet ve vatan sevgisiyle yüklü bir insan olan Reşid Selim'de vatan hasreti, içten duyulan bir histir. Arapçılık ona göre Arap halkının şiarıdır.

39 Bk. a.g.e., s.363.

40 Bundan dolayı, kendisine Arap milliyetçiliğinin şairi unvanı verilmiştir (bk. Hasan Câd Hasan, a.g.e., s.94).

41 Bk. Corc Saydah, a.g.e., s.331.

42 Bk., a.y.

43 Bk. Rebî'a Bedr Ebi Fâzıl, a.g.e., II, s.980-981.

44 Bk. Ömer ed-Dekkâk, a.g.e., s. 600.

Yine ona göre Arapçılık, Arapların dinidir⁴⁵. Ona göre Arapçılık fikri kaybolmamış, sadece baskı altındadır. İşte bu Arapçılık fikri dolayısıyla Mısır devlet başkanı Cemal Abdunnâsır (ö.1970) tarafından ödüllendirilmiştir⁴⁶.

Reşid Selim bir vatan aşığıdır. Belki de bu vatan sevgisi, evlenmesine mani olmuştur. Nitekim, bir İngiliz kızını

"Çağrısı varken ülkemde, savaşın,
Haramdır bana elbette senin aşkın" ⁴⁷

diyerek reddetmiştir. Onurlu bir insandır o. Evlenmemesi, hiçbir zaman kişiliğini etkilememiştir. Oysa, yaşadıkları çevrelerde istediklerini elde etmeyen ve evlenemeyen bir çok edebiyatçının kişiliği ister istemez etkilenmiştir. İç dünyası kötümserliğin etkisi altında olan bir çok Mehcer edibine karşı, geleceğe umutla bakan Reşid Selim, zaman zaman meçhul bir aşkın peşine düşer ve onu düşler:

"Sadece seni görmek için yaratılmışım sanki ben,
Dünya mezara benzer, eğer birgün görünmezsen,
Gözüm senden başka hiç kimseyi görmüyor,
Bütün dünya sensiz sanki bomboş kalıyor,
Aşk şiirlerinden şarkılar besteliyorum senin için,
Söylemeye gücüm yetmiyor, kalbim vermiyor izin,
Eğiyorum başımı öne sessizce suçluymuşum gibi,
Sanki bakıcısının bakışlarından korkan bir çocuk gibi". ⁴⁸

Reşid Selim hayatını kaleme alırken "Niye evlenmedim?" başlığı altında "Gençliğim küçük kardeşlerime bakmakla geçti. Yaşım ilerlediğinde birçok şeyin farkına vardım. Ancak cebimde bir değişiklik olmadı. Cebim beni evlendirecek duruma gelince de son pişmanlık fayda vermedi" demektedir.⁴⁹ Diğer taraftan kendisi gurbette iken Arap ülkelerinin sefaletini, perişanlığını ve fakirliğini hep içinde hissetmiştir.

45 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., Önsöz, s.48 (DN).

46 Bk. Hasan Cád Hasan, a.g.e., s.93.

47 Bk Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s.300 ve buradan naklen Ahmed Kabbîş, a.g.e., s.315.

48 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s. 65.

49 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s. Önsöz, s.21 (ZK).

Mehcer edebiyatının ortak teması olan vatana duyulan özlem, görüleceği gibi Reşid Selim'de son derece hisli bir şekilde kaleme alınmıştır. Onda vatan hasreti sanki aile efradına duyulan özlemdir. Aşağıdaki şiir son derece içli duygularla kaleme alınmıştır.

"Lübnanda bıraktım bütün ümitlerimi,
Söyleyin! Var mı Brezilya'nın benim için çaresi?
Sadece gözyaşıydı onun bana verdikleri,
Söyleyin! Akmasın artık Amazon nehri"⁵⁰

Diğer taraftan

"Ey Lübnan! Unutmak ya da ihmal etmek seni,
Çok daha vahimdir unutmaktan anneyi"⁵¹

diyerek vatan sevgisini anne sevgisinden üstün tutmuştur.

Ona göre vatan bir annedir. "Biz de senin gibi sevgili karabahtlı anneciğim, biz de senin gibi canım Lübnan'ım, kan ve gözyaşı seline batmışız, seni hiç mi hiç unutmayacağız" diyerek⁵² vatan sevgisine yeni bir bakış açısı getirmiştir. Reşid Selim'in zaman zaman vatansızlıktan şikayet ettiğini ve bundan dolayı da kendini kimsesiz hissettiğini görmekteyiz. Rio de Janerio ve Campos arasında yaptığı bir tren yolculuğunda söylediği şiir, oldukça acıklıdır:

"Vatansızım, yok benim vatanım,
Ne zamana kadar kimsesiz yaşayacağım?"⁵³

Bilindiği gibi Anne temi⁵⁴, Batı edebiyatlarında sık sık işlenmiştir. Ancak Arap edebiyatında bu tem, ciddi olarak ilk defa Mehcer edebiyatında ele alınmıştır. En içten duygularla bu temi işleyenler arasında bulunan Reşid Selim, Hiznu'l-umm⁵⁵ (Anne kucağı) adlı kasidesinde anne kucağını, son

50 Bk. a.g.e., s. 261.

51 Bk. eş-Şâ'ir el-Karavî, el-A'mâlu'l-kâmile, Trablus (Lübnan), 1992, s. 465.

52 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s. 251.

53 Bk. a.g.e., s. 84.

54 Bk. a.e., s. 177-178; 819-823.

55 Bk. a.g.e., s.819-823.

derece samimi ve sıcak ifadelerle anlatmaktadır.

Reşid Selim, hayat boyu hep vicdanının sesine kulak vermiş ve bu ruh haliyle ne gösterişe ne de kibire kaçmadan duygu ve düşüncelerini ifade etmiştir. Vatan ile ilgili aşırı milliyetçilik duygularının yanısıra, toplumun çirkefliklerini de dile getirmeyi ihmal etmemiştir. Toplumunu kemiren rüşvete, halkı bıktıran zulme başkaldırmıştır. Ona göre insan, toplumun çirkefliklerine saplanmamak ve bunlardan korunmak için kendisine sevgi ve hoşgörüyü prensip edinmeli, zayıf ve fakiri korumalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus ta Reşid Selim'in, bütün bu başkaldırıları sırasında sadece Arap ülkelerindeki başıbozukluğu dile getirmeyip, aynı zamanda da yaşadığı ülke Brezilya'daki düzensizliği, adaletsizliği ve eşitsizliği de kaleme almasıdır⁵⁶. Bazıları tarafından ucuz halkçılık yaparak şöhret peşinde koşmakla suçlanan Reşid Selim, bu tip sözleri çıkaranları ağır dille eleştirmiştir. Diğer taraftan Hz. Muhammed'in (SAV) "Kim adaletle davranmaz ve eziyet ederse, Allah ona açık olarak savaş açar" hadisini bir münasebetle söyleyince, Hristiyanlar tarafından Müslüman olmakla ve Hristiyanlığa savaş açmakla suçlanmıştır⁵⁷. Nitekim bazı fanatik çevreler, Reşid Selim'e son derece düşmanca davranmış, Hz Peygamber ve İslâm dini ile ilgili görüşlerine dahi tahammül edemeyerek onu, Hristiyan olmasına rağmen, bir Hristiyan düşmanı olarak göstermeye çalışmışlardır. Bu arada bazı edebiyat tarihçileri, Reşid Selim'in böyle bir münakaşaya meydan vermemesinin daha doğru olacağını söylemişlerdir⁵⁸.

Reşid Selim, bir taraftan toplumun bozulmuş yönlerini ortaya koyarak kötümser bir tablo çizerken, diğer taraftan da iyimserliğini muhafaza etmeye çalışmıştır. Özellikle de genç nesli iyimser olmaya davet eder.

"Ey gençlik! İyimserlik, mutluluk ve kazanmak için yaşa,
Hayal, güzellik, aşk ve sevgi için yaşa,
Umut, savaş, güçlü olmak için yaşa,
Heybet yaşlıların sanılır oysa gençliğe daha çok yakışır."⁵⁹

Ancak burada Reşid Selim'in bir fedakârlığına dikkati çekmek gerekir.

56 Bk. Hannâ el-Fâhûrî, a.g.e., s. 657.

57 Bk. Core Saydah, a.g.e., s. 337.

58 Bk. a.y.

59 Bk. Reşid Selim el-Hûrî, a.g.e., s. 367.

Reşid Selim, daha önce de ifade edildiği gibi bir İngiliz kızını "Çağrısı varken ülkemde savaşın, haramdır bana elbette senin aşkın" diyerek kabul etmezken burada bu aşkı, bu sevgiyi gençliğe tavsiye etmektedir.

O, dâima iyimserliğini muhafaza etmiştir. Çünkü ona göre adalet, bir gün dünyaya hakim olacaktır.

"Bir gün gelecek, uzak olmayan bir gün,
Köyle efendinin eşit olduğu,
Kimsenin kimseye zulmetmediği,
Kimsenin kimseye köle olmadığı bir gün."⁶⁰

Reşid Selim el-Hürî, Cibran Halil Cibran'da (ö.1931) olduğu gibi çok derin olmasa da tabiatı zaman zaman sığınılması gereken derin duyguların bulunduğu, kötülüklerden ve her türlü çirkefliklerden uzak bir yer olarak tanımlamaktadır. Nitekim o, herhangi bir yere seyahate gittiği vakit, gittiği yerin insanlarıyla tanışmadan önce, o yerin doğal güzelliklerine baktığını söyler.

"Haydi, gidelim ormana, hazırladım orada,
Bizim için fesleğenden; yumuşak, kokulu bir yuva."⁶¹

Bilindiği üzere insanoğlu, her gittiği ve yerleştiği yeri az veya çok maddî veya manevî açıdan kirletmiştir. Bunun için bazı şairler, bu kirlilikten kurtulmak için ormanı kendilerine mekân olarak seçmişlerdir. Mehcer edebiyatı şiirinde, diğer dünya edebiyatlarında olduğu gibi bu tema zaman zaman işlenmiştir. Mesela; "Tabiatın içinde yaşayanlar mutludur" düşüncesinin Türk edebiyatına Abdülhak Hamid'in Sahra adlı eseriyle girdiği kabul edilir. Mehcer edebiyatında ise, bunun en büyük savunucusu Cibran Halil Cibran'dır ve "Tabiatın içinde yaşayanlar mutludur" fikri, Mehcer edebiyatına onunla girmiştir. Ancak Reşid Selim, kurtuluş yeri olarak görülen orman temasına, denizi de ekleyerek yeni bir bakış açısı getirmiştir.

"Kötülük yerleşti her tarafa,
İnsanoğlu ile beraber.
Çıkma besmelesiz sokağa,

60 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s. 164.

61 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s. 856.

Deniz, sokaktan daha emin bir yer."⁶²

Bu arada Reşid Selim'in başkent kalabalığından ve gürültüsünden zaman zaman dinlenmek için gittiği Tandil'i⁶³ tasvir eden ve sanatkârâne bir gözle kaleme aldığı kasidesini⁶⁴ de hatırlatmak gerekir.

"Ey Tandil, yola çıkma vakti geldi,
Yolcu, uzun bir yolculuğa karar verdi.
O havan, serin serin essin
Hasta kalbim onunla iyileşsin
Zira, kalmadı benim fazla vaktim."⁶⁵

Reşid Selim'de Allah inancı, Allah'ın varlığını araştıranları, gökte güneşin olup olmadığını araştıranlara benzetecek kadar kuvvetlidir. "İyilikler Allah'tan, kötülükler ise benimdir" diyor Reşid Selim. Onun inancını belki aşağıdaki şiir daha açık olarak ortaya koymaktadır.

"Allah'ım, yalnız senden cevap bekliyorum.
Senden başka birinin kapısını da çalmıyorum"⁶⁶

Reşid Selim el-Hürî'nin yaşadığı devir, bazılarının klâsik edebiyatın tesirinden kurtulmaya ve bazılarının da klâsik dönemi devam ettirmeye çalıştığı bir zamana rastlamaktadır. İçlerinde Reşid Selim de olmak üzere hemen hemen bütün Mehcer edebiyatı şairleri, vatana karşı daima bir özlem duygusu ile yaşamışlardır. Reşid Selim, özellikle bu temi, mükemmel işlemiş, ayrıca muhteva, üslup ve şekil bakımından da birçok Arap edibine örnek olmuştur. Bazı aşırı düşüncelere sahip olmakla birlikte dürüstlüğü, ciddiyeti, kendi davası gibi kabul ettiği Arap davasına samimi bir şekilde sahip çıkması, bunu şiirinde aksettirmesi ve bazı Mehcer şairlerinin yaptığı gibi klâsik Arap edebiyatı ile bağları koparmaması, üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaktadır.

62 Bk. a.g.e., s.857.

63 Arjantin'in Buenos Aires şehrine yakın bir yer.

64 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s. 865-880.

65 Bk. Reşid Selim el-Hürî, a.g.e., s.865.

66 Bk. a.g.e., s.204.